

Luontotietoa Pohjois-Amerikasta

ORME, ANTONY R. (2002; toim.). *The physical geography of North America*. 551 s. Oxford University Press, Oxford.

Tämä iso kirja on toinen osa *Oxford regional environments* -sarjassa. Siinä on jo ehtinyt ilmestyä teos *The*

physical geography of Africa. Ennen pitkää sarjassa ilmestyy myös Fennoskandian luonnonmaantiedettä käsittelevä teos, suomalaisen maantieteilijän toimittamana.

Teoksen toimittaja Antony Orme on Kalifornian yliopistossa Los Angelesissa (UCLA:ssa) toimiva aktiivinen maantieteilijä, jonka erikoisaloja ovat geomorfo-

logia, kvartääritutkimus ja ympäristökysymykset. Kirjan 25 luvulla on 31 kirjoittajaa, joista monet ovat hyvin tunnettuja luonnonmaantieteilijöitä. Neljä lukua on Ormen itsensä kirjoittamia.

Tämä kirja, kuten muutkin tässä sarjassa ilmestyvät teokset, pyrkii antamaan monipuolisen kuvan yhden maapallon suuralueen alkuperäisestä luonnosta unohtamatta ihmisen vaikutusta ympäristöön. Suuralue Pohjois-Amerikka on tässä rajattu trooppisen vyöhykkeen pohjoispuolelle, pohjoiselta kääntöpiiriltä Jäämerelle ulottuvaksi alueeksi, joka käsittää Amerikan Yhdysvallat, Kanadan ja osan Meksikoa.

Kirja on jaettu kolmeen teemaryhmään: systemaattiseen luonnonolojen käsittelyyn, alueelliseen tarkasteluun ja ihmisen ympäristövaikutuksen osoittamiseen Pohjois-Amerikassa. Käsittelytapa on looginen, vaikka aiheuttaa-kin pientä asioiden päällekkäisyyttä.

Systemaattisen käsittelyn osuudessa selvitetään aluksi (luvut 1–4) Pohjois-Amerikan luonnonmaiseman evoluutiota aikojen alusta holoseenikauden tapahtumiin. Kuin johtajatuksena korostuu näkemys, että maapallon fyysinen olemus on ensisijassa tektonismin ja ilmaston tuote. Mantereen nykyolojen taustoituksessa korostuvat viimeinen jääkausi vaikutuksineen sekä viimeisen jäätiköitymisen jälkeinen aika. Luvuissa 5–12 kuvaillaan ja tulkitaan nykyisiä maisemia keskittyen ensin ilmastohavaintoihin ja Pohjois-Amerikan ilmaston alueellisuuteen, sitten hydrologiaan lähinnä pintavesien ja alueellisesti erilaisten kosteikkojen (soiden) kautta, rapautumisprosesseihin ja maannostyyppeihin, jokien toimintaan ja luokitteluun sekä vielä kasvillisuuteen ja eläimiin. Luvussa 12 tarkastellaan synteesinomaisesti niin sanottuja *ekoalueita*. Ne käsitellään ekosysteemeiksi, jotka määräytyvät lähinnä ilmaston mukaan, mutta joita luonnehtivat lisäksi tietyt kasvillisuusvyöhykkeet ja maannostyypit ja jossain määrin muutkin systemaattisessa luonnonolojen kuvauksessa käsitellyt maisematekijät.

Alueellisessa tarkastelussa (luvut 13–21) kuvaillaan eri rajauskriteereihin perustuvia Pohjois-Amerikan alueita. Niitä ovat ikiroudan leimaama Pohjoinen, boreaalimetsät, Appalakit, Suurten järvien alue, Keskusalanko ja Keskinen tasankoalue, Länsi-Kordillieerit, aavikkoalueet mantereen lounaisosassa, välimeriseen ilmasto- ja kasvillisuustyyppiin lukeutuvat seudut mantereen länsiran-

nikolla sekä merien rannikot ja mannerreunustat.

Alueellisista kuvauksista suomalaisia kiinnostavat ehkä eniten ikiroutaa ja boreaalisia havumetsiä koskevat luvut 13 ja 14. Ikiroutaa tarkastellaan ilmiönä, muotojen luoja, ihmisen toimintojen haittaajana ja ilmaston globaalimuutoksen indikaattorina. Yli 3,5 miljoonan neliökilometrin laajuisen boreaalivyöhykkeen kuvaus on monipuolinen ja selkeä. Siinä keskustellaan muun muassa kyseisen vyöhykkeen oleellisimmista piirteistä ja rajautumiseen vaikuttavista tekijöistä, osittain toisin painotuksin kuin esimerkiksi Pohjois-Euroopassa. Vyöhykkeen vaikutusta ilmastoon, kuten myöskään ilmaston muutoksen vaikutusta vyöhykkeen sijaintiin ja puulajikoostumukseen, ei unohdeta pohtia.

Luonnonmaantiede ei voi olla koskaan täydellistä, jollei siinä jotenkin oteta huomioon ihmisen toimintojen vaikutuksia luontoon. Näin kirjassa todetaan. Niinpä sen loppuosassa tarkastellaan sitä, miten ihminen on muuttanut Pohjois-Amerikan alkuperäistä maisemaa ja ympäristöä. Tarkastelussa erotetaan se, mitä tapahtui ennen ja mitä jälkeen eurooppalaisen siirtolaisuuden alkamisen. Jälkimmäinen ajanjakso on lyhydestään huolimatta tietysti jättänyt merkittävimmät arvet. Ihmisen vaikutusta kasvipeitteeseen ja eläimistöön kuvataan niin monipuolisesti kuin sivumäärä sallii. Kaivostoiminnan, vesienkäytön, kaupungistumisen ja teollisuuden vaikutuksia analysoidaan. Maatalouden aiheuttaman vesi- ja tuulieroosion sekä sedimentoitumisen aiheuttamia ongelmia ilmastoltaan ja maaperältään poikkeavilla alueilla kuvataan puhuttelevin sanoin ja kuvin. Lopuksi puntaroidaan ympäristöhallinnon, konkreettisen tieteen tekemisen ja luonnon suojelemisen merkitystä myös tulevaisuuden luonto–ihminen-suhteen kannalta.

Teos käy sisällöltään oppineenkin lueskeltavaksi ja katseltavaksi kuten myös opiskelijalle tenttiluettavaksi, ehkä ei kuitenkaan kokonaan eikä ainakaan kerralla. Teoksen teksti on hiottua, kuvitus tarkoitustaan palvelevaa ja toimitustyö huolellista. Kirjallisuus käsittää niin klassisia kuin uusiakin lähteitä. Kyllähän teos on upea, mutta myös kallis.

OLAVI HEIKKINEN
Maantieteen laitos,
Oulun yliopisto